

BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA ART TERAPIYANI O'RNI**Kayumova Dilnoza Fathulla qizi***A.I.Gersin nomidagi RDPU Toshkent filiali o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar nutqida art terapiyani qo'llash orqali nutqni faollashtirish.

Kalit so'zlar: *Art Therapy, terapiya, san'at, texnika, bolalar, psixoterapevtik, maktabgacha, psixoreksiya.*

"Art Therapy" atamasi ikkita so'zning qo'shilmasidan hosil bo'lgan. "Art" inglizcha so'zdan olingan bo'lib-"san'at", "Terapiya" so'zi esa yunoncha "therapeia" so'zidan olingan bo'lib — davolash degan ma'noni anglatadi.

Art terapiya- san'at bilan davolash demakdir. Art terapiya -bu san'at va ijodkorlikka asoslangan psixoterapiyaning eng yosh va jadal rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biridir. Bu diagnostika, tuzatish va shaxsning psixologik muammolarini davolashni o'z ichiga oladi. Art terapiya - bu ijodkorlik va turli xil badiiy texnikalarni o'z ichiga olgan psixoterapiyaning eng samarali usullaridan biridir.

Art-terapiya yordamida tuzatish eng yumshoq va samarali hisoblanadi. Bu sizga ijtimoiy moslashuv muammolaridan tortib, bolalarning salohiyatini rivojlantirish bilan yakunlangan turli xil muammolarni hal qilishga imkon beradi.

Art-terapiyaning asosiy maqsadi bolada o'zini o'zi bilish jarayonini o'zlashtirish va uning o'zini namoyon qilish qobiliyatini rivojlantirishdir. "Art terapiya" tushunchasi hozirgi vaqtda bir necha ma'noga ega:

- davolash va tuzatishda ishlatiladigan san'at to'plami;
- artterapiya texnikasi to'plami;
- psixoterapevtik va psixoreksiya amaliyotining yo'nalishi;
- usul.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun artterapiyaga alohida e'tibor berilmoqda, chunki ularning ruhiyati, dunyoqarashi, fikri diqqat bilan, asta-sekin ta'sirlanishi kerak, shunda bola o'zini qanday tutishi kerakligini tushunadi, shunda u bo'shashadi va hech kim unga psixologik bosim o'tkazmaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun art-terapiyani hamma joyda joriy qilishdan oldin, olimlar ko'plab tadqiqotlar o'tkazdilar, natijalari ijobiy bo'ldi.

Shunday qilib, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar guruhlarini jalb qilindi. Ma'lumki, nutq rivojlanishining sustlashishi bolaning umumiy rivojlanishiga ham salbiy ta'sir qiladi, chunki dunyoni o'rganish, tengdoshlari bilan, yoshi kattaroq odamlar bilan muloqot qilish, ularga javob berish, chaqaloq dunyoni o'rganadi. U berilgan vaziyatda qanday harakat qilishni ko'rib chiqadi, javoblarini rejalashtiradi va hokazo.

Nutqni kechiktirish bilan bir vaqtda u hissiy narsadan aziyat chekadi va ko'pincha nutq bilan bog'liq muammolar nafaqat nutq terapiyasida.

Muammolar ancha chuqurlashadi. Va buni qandaydir tarzda o'zgartirishning yagona usuli - bolaga individual yondashuvni, tarjixon biron narsaga ishtiyoqi paytida, u bilan umumiy manfaatlarni topish, u ochishi, his-tuyg'ularini namoyon qilishi va natijada atrofdagi dunyoni gapira boshlashi va tushunishi. Art terapiya bilan shug'ullanish uchun siz qo'shiq aytish, rasm chizish, raqsga tushish uchun ajoyib qobiliyat va iste'dodlarga ega bo'lishingiz shart emas.

Bu faqat tuzoqqa tushgan odamni ozod qilish, unga dunyoga boshqacha nazar bilan qarash, ijodga kirishish va uning uyatidan chiqish uchun imkoniyat berish uchun qilingan. Nutqning rivojlanishi sustlashgan chaqaloqlarda natijalar bir necha oydan keyin ko'rinib turardi.

Ular aytganlariga boshqacha munosabatda bo'lishni boshladilar, avvaliga monosyllablarda bo'lsa ham o'zlariga javob berishni boshladilar, ammo bu shunchaki sukutdan yaxshiroqdir. Bundan tashqari, bolalar dunyoni o'rganishni boshladilar, biror narsa qilishga, natijalarga erishishga, birovdan yaxshiroq bo'lishga harakat qilishdi. Psixologlarning fikriga ko'ra, art-terapiya tufayli har qanday bolalar bilan ishlash, ularni hayotga moslashtirish, yangi sharoitlarga moslashish va h.k.

Art terapiya usullari

- Faol. Bunday holda, barcha protsedura yangi ijodiy kompozitsiyani loyihalashga qaratilgan. Bola sifat va go'zallikni baholamasdan o'z ijodini voqelikda aks ettirishni o'rganadi;

- Passiv. Ushbu texnikaning asosiy maqsadi - oldindan tayyorlangan san'at turlaridan foydalanish, masalan, musiqiy kompozitsiyani tinglash, hayajonli videofilmlarni tomosha qilish;

- Aralashgan. Bola o'zining shaxsiy ijodiy mahsulotlarini loyihalash uchun mavjud bo'lgan badiiy asarlardan foydalanadi.

Art terapiya psixologiya, tibbiyot va pedagogikani birlashtirganligi sababli ko'plab maqsadlarga erishish, eng muhimi, ko'plab afzalliklarni ta'kidlash mumkin.

- Birinchidan, sinf muhiti mutlaqo xavfsizdir. Ularda raqobat yo'q, har bir bola o'zi yoqtirgan narsani qiladi va o'z maqsadlariga erishishga harakat qiladi.

- Ikkinchidan, har bir darsdan so'ng ko'zga ko'rinadigan natija (rasm chizish, raqs, qo'shiq, hunarmandchilik va hk) olinganligi sababli, siz chaqaloqning rivojlanishini aniq kuzatib borishingiz, uning qanchalik qulayligini, uning dunyoqarashi qanchalik o'zgarganligini ko'rishingiz mumkin.

- Uchinchidan, har bir bola o'z qadr-qimmatini tushunishi mumkin. Har bir darsdan keyin ota-onalar o'zlari maqtagan hunarni ko'rishadi. Bundan tashqari, ba'zida o'qituvchilar bolalardan umumiy bir narsa uchun biron bir narsani qilishni so'rashadi. Uning parchasi

bitta katta rasmni tashkil etganini ko'rib, u nafaqat o'zi bilan faxrlanadi, balki bu juda ko'p narsani anglatishini ham tushunad

•To'rtinchidan, nutq bilan bog'liq muammolarga duch kelgan bolalar o'zlarining his-tuyg'ularini san'at orqali ifoda etishning boshqa usullarini topishlari mumkin, shu bilan ajralib qolishmaydi

Darslardan so'ng natijalarga katta e'tibor qaratiladi, chunki ular terapiya ma'lum bir bola uchun qanchalik samarali ekanligini va yondashuvda biror narsani o'zgartirish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa qiladigan bo'lsak Art terapiya - bu ijodkorlik va turli xil badiiy texnikalarni o'z ichiga olgan psixoterapiyaning eng samarali usullaridan biridir. Art-terapiya yordamida tuzatish eng yumshoq va samarali hisoblanadi. Bu sizga ijtimoiy moslashuv muammolaridan tortib, bolalarning salohiyatini rivojlantirish bilan yakunlangan turli xil muammolarni hal qilishga imkon beradi. Art-terapiyaning asosiy maqsadi bolada o'zini o'zi bilish jarayonini o'zlashtirish va uning o'zini namoyon qilish qobiliyatini rivojlantirishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. М.В. Киселева (2006) Арт-терапия в работе с детьми: руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. СанктПетербург.

2. Art terapiya - yangi ufqlar / Ed. A.I. Kopitin. - M.: Kogito-Markaz, 2009. - 336 b. 3. Art terapiya // Psixoterapevtik entsiklopediya / Ed. B.D. Karvasarskiy. - SanktPeterburg: Pyotr, 2012. - S.52 - 58.

4. Abdusamatov, H., & QURBANOVA, M. (2022). Some social and psychological advice for families who have been destroyed. In Conference Zone (pp. 22-24).

5. Abdusamatov, x. nikohdan tashqari munosabatlarning yuzaga kelishining ayrim ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.

6. Dilbar, M., Lochin, R., Ruxsora, K., & Khasanboy, A. (2019). The Relationship of the Level of Need for Communication with the Style Features of the Education Manager in Uzbekistan. International Journal of Engineering and Advanced Technology, 9(1), 4611-4618.